

Sylvain Ferez, Agnes Elling en Kirsten Beukenkamp

GEEN CLUBBERS EN POLITIEK ACTIVISTEN, MAAR SPORTERS

Over het ontstaan en de relevantie van een homolesbische sportbeweging

Homosportorganisaties vormen een alternatief voor reguliere, heteronormatieve, sportverenigingen, maar ook voor de homolesbische subculturen die meer gericht zijn op politiek activisme, en de meer hedonistische en consumptieve fitness- en uitgaanscultuur. Ferez, Elling en Beukenkamp laten zien hoe binnen de homolesbische sportbeweging sprake is van reproductie *en* uitdaging van stereotype beelden van het lichaam, seksualiteit en politieke betekenisgeving. Leden van homolesbische sportorganisaties onderhandelen tussen diverse identiteiten als ‘activisten’, ‘clubbers’ en ‘sporters’.

‘Op vrijdagavond komen ze opdagen, zetten ze hun billen neer, over het algemeen in een klein bad als er eentje is en dan gaan ze kletsen. Ja, dat is het eigenlijk, ... het gaat om het lekker in het water zitten 2-3 bewegingen met de voeten te maken, maar niet zwemmen. Dat is wat hen interesseert, het “stoel-baden” (oprichter homolesbische zwemvereniging).

Historiserende studies over de homobeweging lijken gebaseerd op een tweedeling tussen de begrippen (sub)cultuur en sociale beweging. (Sub)cultuur wordt daarbij gelieerd aan culturele aspecten en vrijetijdsbesteding, waaronder sport, en de sociale beweging representeert vormen van politieke actie. In dit artikel beargumenteren wij dat deze tweedeling niet geheel houdbaar is door te laten zien hoe betrokkenen vanuit de homolesbische sportwereld zich verhouden tot andere dimensies binnen de homolesbische beweging. In het bovenstaande citaat worden *stoel-baden* en *zwemmen* tegenover elkaar gepositioneerd, maar staan deze activiteiten tevens symbool voor de (non)betrokkenheid van aan dergelijke vrijetijdsactiviteiten deelnemende homo’s tot politiek activisme en de hedonistische uitgaansscene. Dergelijke tegenstellingen tussen verschillende (homolesbische) identiteiten, activiteiten en visies worden continu gemaakt, maar ook steeds opnieuw uitgedaagd. De homolesbische sportbeweging kan enerzijds gekarakteriseerd worden als subcultureel alter-

natief voor de reguliere sportwereld, maar is anderzijds mogelijk tevens een sportief alternatief voor de bestaande politieke en subculturele homobeweging. In welke mate zijn vormen van homosociale erkenning en cultureel verzet van belang binnen homolesbische sportorganisaties? Hoe positioneren betrokken actoren zich ten opzichte van reguliere sportorganisatie en anderzortige homolesbische praktijken en organisaties? Op welke wijze ‘onderhandelen’ homolesbische sporters over verschillende sociale identiteiten zoals ‘homo’, ‘sporter’ en ‘activist’ en de daarbij behorende (stereotype) beelden? Welke rol speelt lichamelijkeid daarbij en in hoeverre hebben homolesbische sportorganisaties ook een ‘politieke’ dimensie? Een reconstructie en analyse van de ontwikkeling van de homosportbeweging kan mogelijk bijdragen tot een herdefiniëring van de verdelingslijn tussen politiek versus vrijetijd/cultuur.

In de (inter)nationale literatuur over de homobeweging als sociale beweging (Adam et al. 1999; Kriesi et al. 1995) ontbreekt een gedegen reflectie op de ontwikkeling van homolesbische sportorganisaties en de verhouding tot de bredere homobeweging. Ook binnen de zich sterk uitbreidende sportsociologische literatuur over sport en seksualiteit (Anderson 2002; Elling et al. 2003; Eng 2003; Griffin 1998; Hekma 1994; Janssens et al. 2003; Mennesson en Clément 2003; Price en Parker 2003; Pronger 1990; Stöpler en Schuijf 1997) krijgt deze dimensie weinig aandacht en staat vooral de heteronormativiteit van de reguliere sport centraal. De sportwereld is een interessant onderzoeksveld omdat het gelieerd is aan Olympische waarden als ‘fair play’ en ‘sociale integratie’. In de competitieve wedstrijdsport gaat het in de eerste plaats om de vergelijking van sportieve prestaties, waarbij sociale verschillen (zoals klasse en etniciteit) er niet toe lijken te doen. Tegelijkertijd is de wedstrijdsport een van de meest gegenderde sociale praktijken en zijn vooral nationale volkssporten, zoals voetbal in Nederland en veel andere landen, bolwerken van heteroseksuele mannelijkheid. Het uiterlijk en de fysieke/sportieve prestaties vormen belangrijke onderdelen van stereotype beeldvorming en (non)identificaties rondom gender en seksualiteit.

We stellen in dit artikel de Franse situatie centraal en beschrijven de ontwikkeling van homolesbische sportorganisaties in Frankrijk en de wijze waarop deze organisaties en hun leden zich verhouden tot de politieke homobeweging en de subculturele beweging zoals vooral vertegenwoordigd door de (sterk gecommercialiseerde) uitgaanscultuur (Duyvendak 1995; Filleule en Duyvendak 1999). De reden om Frankrijk centraal te stellen is gelegen in het feit dat de eerste auteur een Fransman is en het empirisch onderzoek daar plaatsvond. Parallel met etnische integratie-issues menen wij te mogen aannemen dat er ondanks culturele verschillen, tevens veel overeenkomsten zijn met de opkomst en betekenis van homolesbische sportorganisaties in Nederland.¹ Terwijl zowel mannen als vrouwen onderdeel uitmaken van de homosportbeweging, ligt het accent in dit artikel meer op de vertogen rondom en

(dis)identificaties van mannelijke homoseksuelen, mede omdat deze het dominante beeld van de subculturele homobeweging bepalen. Terwijl lesbische vrouwen minder zichtbaar zijn in de nachtelijke subcultuur in vergelijking met homomannen, zijn ze juist zichtbaarder in de reguliere sportwereld, omdat 'lesbisch' en 'sporter' eerder als congruerende dan als tegengestelde identiteiten worden gezien dan 'homo' en 'sporter'.

Het empirisch materiaal voor dit onderzoek is tweeledig. Enerzijds analyseerden we 249 artikelen uit 30 edities van het – twee maal van naam veranderde – informatiebulletin van de Franse homosportfederatie: *Sprint/Sprint Express/Le Mag* tussen 1996 en 2001. We bestudeerden de ontwikkeling van de centrale thema's, belangen en vertogen. Anderzijds zijn 13 levensgeschiedenissen van verschillende actoren uit de homolesbische sport bestudeerd om hun betekenisgeving te reconstrueren. Dit gebeurde op basis van gesprekken van drie à vier uur met 5 leden (2 vrouwen en 3 mannen) en 10 bestuurders (9 mannen en 1 vrouw) van homolesbische sportorganisaties.

Het ontstaan van de internationale en Franse homosportbeweging

De ontwikkeling van de internationale homosportbeweging kenmerkt zich in vergelijking met de mondialisering van de reguliere sportwereld (Van Bottenburg 1994) in sterkere mate door Noord-Amerika impulsen, vanwege de hedendaagse politieke macht en sterk gepolitiseerde en geïnstitutionaliseerde homobeweging. In de grote steden van diverse westerse landen waren weliswaar reeds – veelal informeel georganiseerde – homolesbische sportgroepen actief voordat in 1982 de eerste Gay Games plaatsvonden in San Francisco. Maar de Gay Games hebben onmiskenbaar een belangrijke bijdrage geleverd aan de ontwikkeling van de homolesbische sport in verschillende landen (Elling 2005; Young 1994).² De op initiatief van voormalig Olympisch tienkampster Tom Wadell opgerichte lokale Gay Games organisatie – *San Francisco Arts & Athletics* – verandert in 1989 in een internationaal bestuurlijk orgaan: de *Federation of Gay Games* (FGG). Vanuit de Gay Games als inclusief mondiaal multisport en cultureel evenement vindt verdere 'uitzaaiing' plaats op lokaal niveau. In vrijwel alle grotere steden van westerse landen ontstaan homolesbische sportgroepen en verenigingen. Ook de sporttakspecifieke internationale institutionalisering krijgt verder vorm door oprichting van overkoepelende homolesbische sportfederaties, zoals de *International Gay and Lesbian Aquatics* (IGLA) in 1987, en de *Gay and Lesbian Tennis Alliance* (GLTA) in 1991. Dergelijke internationale organisaties organiseren in hun tak van sport eigen toernooien en kampioenschappen en houden ranglijsten bij. Hoewel de Gay Games qua naam en opzet (onder andere met een openingsceremonie waarbij de deelnemende sporters uit verschillende deelnemende landen het stadion binnen komen wandelen) doet denken aan de Olympische Spelen, gelden er

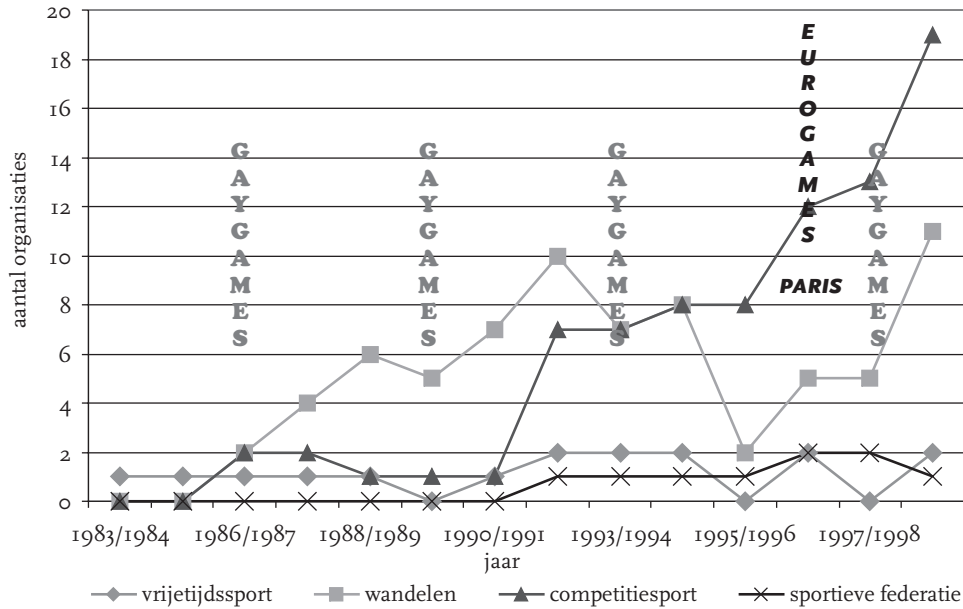
voor deelname geen selectiecriteria.³ Het is een sportevenement met een inclusieve filosofie, waaraan iedereen ongeacht seksuele voorkeur, leeftijd of fysieke vaardigheden mag meedoen. De overgrote meerderheid van de deelnemers zijn 30-50 jarige homoseksuele mannen en lesbische vrouwen uit westerse landen die de kosten voor reizen en deelname kunnen betalen (Elling 2005).

In 1989 werd in Den Haag op initiatief van de overkoepelende Nederlandse organisatie GISAH (*Gay Integration Through Arts & Sports*) de *European Gay and Lesbian Sport Federation* (EGLSF) opgericht en vonden daar in 1992 de eerste *Euro Games* plaats. Vijf jaar later organiseerde de Franse homosportorganisatie CGPIF de Eurogames in Parijs.

De Franse homosportbeweging

In maart 1986, kondigde de CGF (*Comité Gay Français*) de tweede Gay Games in San Francisco aan in twee homolesbische tijdschriften. Frankrijk werd vertegenwoordigd door ongeveer 25 personen: 'De Fransen werden buitengewoon aangemoedigd omdat zij als enige de Europese delegatie vertegenwoordigden' (*Sprint* n°8 december 1996: 2). Volgens de huidige voorzitter van de Franse homosportfederatie was deze participatie zo aangrijpend, dat men de nood voelde tot de oprichting van een eigen sportorganisatie. Zo ontstond in augustus 1986 de Parijse homo-organisatie *Comité Gai Paris Ile-de-France* (CGPIF). Aanvankelijk was CGPIF onderdeel van de CGF, maar al spoedig functioneerde het als zelfstandig orgaan. De organisatie kreeg van meet af aan steun van de homolesbische pers. Dankzij de hulp van een plaatsvervangende burgemeester en sportafgevaardigde van het 13e arrondissement werd eind 1986 een informatiedag georganiseerd in een café en kwamen de statuten van de CGPIF bij de prefectuur van Parijs. De staatscourant kondigde de oprichting in januari 1987 aan. Hoewel de organisatie feitelijk van meet af aan een landelijke gerichtheid kende, veranderde de naar de regio Parijs verwijzende naam pas in 2003 tot het meer algemene *Fédération Sportive Gaie et Lesbienne* (FSGL).

Pierre, CGPIF voorzitter in de jaren '90, onderkent het belang van de Gay Games als grondlegend event. Hij sluit zich in 1990 aan bij de CGPIF en doet in 1994 mee aan de Gay Games in New York. Hij karakteriseert de Franse aanwezigheid als 'zichtbaar en geslaagd' en ervaart het evenement als: 'Tien magische en onvergetelijke dagen'. Hieruit ontstaat de behoefte en inspiratie 'om te bouwen aan dergelijke projecten in Frankrijk'. Bij de Gay Games in 1994 doen 100 Franse sporters mee en bij de opening van de spelen in 1998 in Amsterdam is Frankrijk vertegenwoordigd door 400 sporters, waarvan 200 CGPIF-leden. In Figuur 1 is de invloed van de Gay Games op de groei van homolesbische sportorganisaties in Frankrijk duidelijk herkenbaar.

FIGUUR 1 Ontwikkeling van homolesbische sportorganisaties en de Gay Games, naar Gouyet (1999: 3).⁴

De ontwikkeling van de sportieve Franse homobeweging in de jaren '80 en '90 is ingebed in een bredere conjunctuur, waarin de homogemeenschap zich minder sterk profileert door politieke strijd – samen met 'links' geëngageerde groeperingen – en meer door de opkomst van subculturele organisaties (Falcetta 1997; Filleule 1998; Le Pogam et al. 2004). Hoewel met de bewustwording van de aids-epidemie het politieke engagement langzaam zal terugkeren,⁵ scheidt de 'winterslaap' van de radicale homobeweging ('de militanten'), ruimte voor de opkomst van een sportieve homolesbische subcultuur, zoals weerspiegeld in figuur 1. Enerzijds ligt de mondiale Gay Games beweging ten grondslag aan de ontwikkeling van de Franse homosportbeweging. Anderzijds lijkt tevens sprake van een relatief autonome nationale dynamiek, van waaruit een groeiende vraag ontstaat naar meer differentiatie in homolesbische vrijetijdsorganisaties. Zo is er vanaf het begin van de jaren '80, behalve een groei te bespeuren in homo/lesbische wedstrijdorganisaties, tevens een duidelijke opkomst van homolesbische wandelgroepen waarneembaar (Gouyet 1999, zie figuur 1): tussen 1985 en 1992 worden (minstens) 10 wandelorganisaties opgericht.

Groei en strijd

De Gay Games zijn in 20 jaar uitgegroeid tot één van de grootste mondiale sportevenementen met meer dan 10.000 deelnemers uit zo'n 70 landen die in ongeveer 30 takken van sporten wedijveren. De groei van de Gay Games ging tevens gepaard met een toenemende interne strijd, organisatorische problemen en financieel mismanagement (Elling 2005). In 1998 voorkwam de Amsterdamse versie ternauwernood een faillissement. Het FGG besluit om 'bescheidener' spelen te organiseren, maar Montreal, de stad die in oktober 2001 de spelen van 2006 krijgt toegewezen, neemt dit besluit niet ter harte. Zij wil haar ambities niet inperken en na moeizaam verlopende onderhandelingen constateerde de FGG volgens oud-clubvoorzitter Paul dat er sprake was van 'een definitieve, onherroepelijke en onoverkoombare verdeeldheid', waarna de FGG de toewijzing aan Montreal intrekt en aan Chicago verleent. De organisatie van Montreal besluit niettemin door te gaan met de organisatie van haar eigen homolesbische sportevenement, onder de naam *Outgames*. Met ondersteuning van onder andere veel Europese homosportfederaties, waaronder de EGLSF ontstaat tevens een tweede internationale homosportorganisatie, de *Gay and Lesbian International Sport Association* (GLISA). In de zomer 2006 vonden daarom binnen één maand twee vergelijkbare mondiale sportevenementen plaats.

De FSGL die sinds 1999 deel uitmaakt van de FGG, stemde voor Montreal vanwege Franstalige sympathieën. Tijdens de Algemene Vergadering van de FGG in Seattle 1998, hebben de twee Franse representanten bovendien met succes het Frans voorgedragen als vierde officiële voertaal (*Sprint Express* n° 11 28 december 1998): 'ten koste van het Duits en het Nederlands, naast het Spaans, het Chinees en het Engels!'. Vanaf dit moment heeft het CGPIF de taak alle officiële FGG publicaties in het Frans te vertalen.

In voorgaande hebben we ontwikkelingen van de opkomst van de (Franse) homosportorganisaties besproken. Maar wat zijn de redenen waarom mensen lid worden van dergelijke organisaties en waar positioneren zij zich ten opzichte van andere representanten van de homobeweging.

Motieven en (dis)identificaties van homosportactoren

Uit de interviews met betrokkenen blijkt dat er geenszins sprake is van een homogene homogemeenschap (Adam 1987). De opkomst en articulaties van de sportieve homolesbische beweging laat de diversiteit en ambiguïteit zien van de homoseksuele subcultuur (Epstein 1999). Deze diversiteit en ambiguïteit komen vooral naar voren door verschillende verhoudingen tot het (sportende) lichaam, sociale relaties en seksualiteit. Ook verbreden zij de diversiteit binnen de sport- en bewegingscultuur door zich als homoseksuele sporters te verenigen, organiseren en zichtbaar te zijn.

Veel actoren van de homolesbische sportbeweging verhouden zich op ambivalente wijze – door gedeeltelijke identificatie en distinctie – ten opzichte van de reguliere sportwereld en de homolesbische gemeenschap. Enerzijds ervaren zij een soort dubbele uitsluiting vanuit de reguliere sportwereld en de homoseksuele uitgaanscultuur. Anderzijds benadrukken zij de dubbele sociale identificatie als sportief én homoseksueel, door zich soms te presenteren als ‘sportieve homo’s’ en soms als ‘homoseksuele sporters’. Het autobiografische verhaal van Philippe (ex-penningmeester van de CGPIF), in de *Sprint* van december 1996, beschrijft een veelbetekenende intrede in de wereld van de homosport. Wanneer hij in 1989 naar Parijs komt ontdekt hij het ‘echte’ homoleven: ‘de jungle’. Hij kende het bestaan van homobars uit homobladen, maar was niet op de hoogte van het bestaan van sportieve homoclubs. Hij is dan ook aangenaam verrast wanneer hij hoort van de CGPIF (‘Cégépife?’) en sluit zich vervolgens aan bij de homozwemclub. Zes maanden lang stelt Philippe zich op als een ‘gemiddeld lid van een sportieve organisatie’, als een soort ‘sportconsument’ omdat hij niet geïnteresseerd is in de andere activiteiten. Hij geniet vooral van de bevrijdende sportbeleving in tegenstelling tot vroegere gymervaringen op school: ‘Zwemtraining in een bad vlakbij mijn huis, samen met jongens en meiden die tenminste iets gemeen hebben. Wat een droom!’. Na deelname aan de Gay Games in Vancouver wordt hij bestuurlijk actief. Voor Philippe biedt sportdeelname in homoverband niet alleen een alternatief voor de als homofoob ervaren reguliere sportwereld, maar ook voor de als ontoegankelijk ervaren homo-uitgaansscene. Deze onderscheiding van de nachtelijke subcultuur, komt sterk naar voren in diverse interviews.

Distinctie: homosport als onderscheiding van fitness en clubbers

Aan het begin van deze eeuw besluiten de ervaren wedstrijdporters Tim en Quito in Toulouse een homolesbische omnisporthomeclub – een vereniging waar meerdere takken van sport beoefend kunnen worden – op te richten. Ze krijgen echter niet vanzelfsprekend steun vanuit de homosubcultuur. Het merendeel van de actoren uit de homosubcultuur is sceptisch over de kansen van het project, omdat zij denken dat ‘flikkers niet aan sport doen’, dat zij vooral *clubbers* zijn. Tim associeert deze laatste groep met de discowereld en met gestereotypeerde beelden van een ‘harde, geseksualiseerde en marginale’ homoseksuele identiteit. De homolesbische sportvereniging die hij met Quito heeft opgericht is een alternatief voor dit homo universum dat hij zelf overigens nooit bezocht heeft.

Quito beleefde zijn coming out pas na getrouwd te zijn geweest met een vrouw. Al snel probeert hij andere homo’s te vinden om mee te sporten en loopt daarbij aanvankelijk tegen een interpretatieprobleem aan. Zijn oproepen om medesporters via kleine advertenties in de homopers worden geïnterpreteerd als verholene seksuele berichten. Vervolgens probeert hij sportieve

banden te creëren met andere homoseksuelen via fitness, wat een populaire homosport is (Janssens e.a. 2003). Maar ook in de sportschool kan hij zich niet identificeren met de functionele fitnessbenadering door veel homo's, waarbij de activiteiten gecentreerd zijn rond 'lichamelijke verschijning, het pompen en het zonnen'. Eigenlijk associeert Quito fitnesssport meer met de *clubbers*, met seksualiteit en met de 'coole' Parijse nachtwereld waar hij niet zo van houdt, ook al gaat hij hier soms op zoek naar tijdelijke seksuele partners: 'Het zijn jongens uit de wereld, mode, niet altijd sportief, maar wel mooi, gebouwd.' Hij is meteen geïnteresseerd in Tim's idee van een homolesbische sportvereniging, omdat het een alternatief biedt voor de seksualisering en homoseksuele stereotypen uit de uitgaansscene en de fitnesswereld. Evenals de meeste andere geïnterviewde bestuurders neutraliseert Tim het seksuele karakter van homolesbische sportorganisaties. Net als in reguliere sportverenigingen zijn seksuele aspecten in de marge ongetwijfeld aanwezig, maar het accent ligt op de sportbeoefening en homosociale ontmoeting, zonder dat deze sterk geseksualiseerd is. Dit kwam ook naar voren in de Nederlandse studie 'Het gaat om de sport' (Janssens et al. 2003), waar zowel homo's die in (homolesbische) sportverenigingen actief waren als ook homoseksuele sportschoolbezoekers aangaven dat de sport/fitness voor hen centraal staat. Het de-seksualiseren van hun sportdeelname en -beleving sport is tevens te interpreteren als defensief verweer tegenover het sterk geseksualiseerde dominante vertoog over mannelijke homoseksualiteit (Elling et al. 2003).

Om zich te onderscheiden van de *clubbers* en fitnessers, omschrijven Quito en Timo hun sportieve activiteit als 'fysiek, een beetje trekpaardenachtig'. Hun sportieve engagement is gericht op de intensiteit van de activiteit. Zij positioneren het *trekpaardenachtige* tegenover de *clubber* als kracht tegenover de vorm, de intensiteit (het fysieke) tegenover de uiterlijke schijn (het zonnen), de sport tegenover de seks en de dag tegenover de nacht. De oppositiestructuur sport versus seks bestaat niet alleen tussen de sportieve homobeweging en de homoseksuele uitgaanscultuur, maar wordt ook binnen de homosportbeweging gebruikt om verschillende sportactiviteiten en organisaties tegenover elkaar te positioneren. Dit komt overeen met het Kabyllische huis van Bourdieu (1972), waarbij de symbolische structuur van buiten ten opzichte van binnen (uitgaan versus sport), ook voorkomt binnen het huis (de sport en bewegingscultuur) en er sprake is van een soort fundamentele reproductie van binaire mentale categorisaties. Homosporters plaatsen sportieve gerichtheid tegenover uiterlijke en seksuele gerichtheid, maar gebruiken deze tweedeling tevens om 'echte' sporters te onderscheiden van fitnesssporters en reproduceer de stereotype representaties van de (nachtelijke) homosubcultuur.

Deze voorbeelden laten zien dat de betreffende actoren 'onderhandelen' tussen verschillende sociale identificaties en dominante vertogen. Naast een positieve identificatie met homoseksuele sporters speelt ook (angst voor) discriminatie en uitsluiting binnen de reguliere sportwereld een rol.

Vlucht uit de traditionele sport: identificatie als homosporter

Alle ondervraagde (ex)bestuurders van homolesbische sportclubs waren vroeger actief binnen traditionele sportclubs en komen veelal uit sportieve families. Het engagement in de sportieve homoseksuele beweging bouwt dus veelal voort op en vormt gelijktijd een tegenstelling tot hun vroegere sportieve investeringen.

De meeste respondenten presenteren het traditionele sportmilieu als vijandig ten opzichte van (mannelijke) homoseksualiteit. Vanuit deze achtergrond ervaren veel betrokkenen de ontdekking van homolesbische sportclubs als een soort openbaring. In levenslopperspectief situeert dit moment zich veelal na een zekere worsteling rondom hun coming out en hun intrede en zoektocht in de homosubcultuur. Het is de ontdekking van een plek die aansluit bij hun wensen, maar tot dan ondenkbaar was. Het enthousiasme is vooral gelegen in de mogelijkheid twee aspecten van hun sociale identiteit te kunnen combineren die voorheen onverenigbaar waren. Deze openbaringservaring geldt vooral voor mannelijke deelnemers aan nationale volkssporten en andere traditionele mannensporten die in sterke mate gekenmerkt worden door heteroseksisme en homofobie. Zwijgen, ontkennen en 'aanpassen' vormen de enige strategieën (vgl. Hekma 1994; Messner en Sabo 1994; Pronger 1990):

'Toen besepte ik ook dat ik iets ging missen, dat ik sociale dingen ging missen. Dat ik inderdaad niet met m'n teammates in de kleedkamer kon grappen over de mooie jongen die ik gezien had... gewoon dat ik mezelf niet helemaal kon uiten... Helemaal mezelf zijn en ook nog eens dat kunnen doen wat ik het liefst deed: basketballen. Twee uiteinden, van homo-zijn en sporten, die altijd elkaars tegenpolen zijn geweest in mijn carrière en die ik altijd afzijdig van elkaar heb gehouden, die kon ik eindelijk combineren. Dat viel eigenlijk samen in Amsterdam [tijdens de Gay Games] en dat heb ik wel beleefd als een hoogtepunt' (voormalig profbasketballer, in Elling 2004: 355).

Terwijl ook lesbische vrouwen in de reguliere sport te maken hebben met heteronormativiteit en homofobie, hebben zij in traditionele mannensporten (zoals voetbal) juist ook hun eigen niches gecreëerd, waarin lesbisch zijn niet of nauwelijks geproblematiseerd wordt en lesbische vrouwen soms zelfs een meerderheid vormen (vgl. Caudwell 1999; Elling 2004; Mennesson en Clement 2003; Riemer 1998).⁶

De homolesbische sportbeweging belichaamt dus vooral voor mannen in zekere mate een tegencultuur ten opzichte van de heterosociabiliteit in de meeste reguliere sportverenigingen. Aurélien, die sinds 1995 lid is van een homolesbische zwemclub, heeft samen met twee vrienden in 1999 een homolesbische duikclub opgericht. Hij werd het beu zich niet openlijk te kunnen/durven uiten tijdens georganiseerde groepsduiken waar hij met z'n vriend

mee ging. In tegenstelling tot heteroseksuele stellen, kusten zij elkaar niet *en public* voorafgaande aan het duiken, een gewoonte bij veel duikers vanwege het verhoogde risico van de activiteit. De vereniging creëert een sociale ruimte die het mogelijk maakt te ontsnappen aan de gêne en mechanismen van zelfcensuur, veroorzaakt door de bestaande heteronormativiteit. Ook Jeans mountainbikeclub biedt ruimte om op het ‘andere been te staan’ in vergelijking tot gangbare heteroseksuele normen en geeft vorm aan een tegennorm, wat volgens hem vooral in het begin euforiserend werkt. Het stelt hem en anderen in staat collectief een identiteit te articuleren die indruist tegen de gangbare opvatting dat homo’s niet sportief zijn.

De verhalen laten zien dat de homolesbische sportwereld zich op enigszins paradoxale onderscheidt ten opzichte van de traditionele homosubcultuur gecentreerd rondom uitgaan, uiterlijk en seksualiteit en ten opzichte van de heteronormatieve reguliere sportwereld. Homolesbische sportorganisaties vormen tegelijkertijd een veilige plek om zowel sporter als homo te zijn en biedt ruimte voor identificatie als homosporter. Ook binnen de homolesbische sportwereld vindt verdere differentiatie en fragmentatie plaats.

Tussen sportieve recreatie en ‘echte’ sport: wandelen of rennen, baden of zwemmen

Hiervoor zagen we reeds dat ‘echte’ sporters zich onderscheiden van de fitnessbeoefenaars. Ook bestaat er onderscheid tussen wedstrijd- en recreatiesporters. Sommigen kiezen voor het krachtige, prestatiegerichte, trainen, bijvoorbeeld om sneller te zwemmen of te lopen (het Olympische *citius, altius, fortius*). Voor anderen heeft het recreatieve aspect de overhand; zij kiezen eerder voor stoelbaden of wandelen (zie inleidend citaat).

Antoine is penningmeester van een homolesbische wandelvereniging in Zuid-Frankrijk en met zijn vrijetijdsactiviteit onderscheidt hij zich niet alleen van het consumptieve Parijse homomilieu, maar ook van een al te intensieve, prestatiegerichte, sportbeoefening. Ook toen Antoine nog in één van de voorsteden van Parijs woonde, was hij geen frequent bezoeker van de subcultuur. Zijn aspiraties zijn vooral om een ‘normaal’ leven te leiden, ‘net als ieder ander’. Hij geeft aan zich altijd te hebben afgezet tegen de sport en onderscheidt zijn organisatie van een meer sportgerichte organisatie uit Montpellier. Hij hield niet van sport op school en zijn sportieve loopbaan is in eigen woorden ‘onbestaand’. Na jaren in de Parijse regio te hebben gewoond keert hij terug naar zijn geboortestreek, de Languedoc-Roussillon en oriënteert zich op 35-jarige leeftijd op het wandelen:

‘Het feit dat je 15 jaar in Parijs verblijft, goed, je blijft dan toch een beetje opgesloten, opgesloten in de stad, begrijp je. Wanneer je 5 minuten lucht wilt hapen betekent dat 2 uur met de auto rijden, dan kom je terecht in plekken waar

je wat groene ruimte hebt maar opeengehoopt zit met 50.000 personen. Dus kom je terug in jouw regio en heb je zin je opnieuw te laten inspireren... dus lopen, als je wilt, het is een sport, maar niet erg heftig, hè, dus helemaal aangepast aan mensen die niet al te veel aan sport doen'.

Op basis van de tegenstelling tussen de homoseksuele sportbeweging en de homoseksuele subcultuur onderscheiden 'echte' sportorganisaties zich van organisaties die zich vooral op 'gezelligheid' richten. Verschillende visies op de doelstellingen van de sportorganisaties kunnen ook leiden tot spanningen tussen de leden binnen een vereniging. 'Echte' sporters zien veel aandacht voor gezelligheidsactiviteiten (borrels, etentjes, feestavonden et cetera) als tegenstrijdig aan en schadelijk voor het sportieve doel van de organisatie. Zo zijn Tim en Quito als oprichters van een homolesbische omnisportclub het niet helemaal eens over de wenselijkheid van speciale '*funny beach*' avonden die medelid Alain organiseert in de zomer van 2003 en vooral gericht zijn op vertier. In tegenstelling tot Tim en Quito identificeert Alain zich meer met gezelligheid en fitness dan met een specifieke sportactiviteit. Tijdens de *funny-beach* avonden kunnen leden elkaar ontmoeten op het strand, waarbij – overeenkomstig de traditie van de wandelafdeling – ieder zijn eigen picknick meeneemt en sportieve activiteiten (o.a. volleybal, waterspelen, wedstrijd-duiken) optioneel zijn. De tweede *funny beach* avond genereert echter 'een compleet onverwachte stroom mensen', waardoor de vereniging zich voor een probleem gesteld ziet. Alain verwerpt de door Tim voorgestelde optie om de vereniging te splitsen. In tegenstelling tot veel andere leden heeft Alain moeite om 'sport' tegenover 'gezelligheid' en 'seks' te plaatsen. Ook Jean ontkennt de tegenstelling tussen gezonde sport en disco's, maar denkt wel dat de duurzaamheid van de homolesbische sportclubs bijdragen aan iets essentieel anders.

Joël, penningmeester van een homoseksuele wandelvereniging, distantiëert de gezelligheidsactiviteiten die de vereniging naast de wandelingen organiseert, wel expliciet van de homoseksuele subcultuur: 'Het heeft echt een meer gezellige kant, maar altijd in de buitenlucht. Ik bedoel, het is niet in een disco, bar of sauna'. Hij plaatste de dagactiviteiten in de buitenlucht tegenover de nachtelijke binnenactiviteiten van het uitgaan.

In bovenstaande paragraaf zagen we dat homosportbestuurders principiële tegenstellingen construeren tussen sport en de geseksualiseerde uitgaanscultuur en tussen verschillende sportieve activiteiten, maar dat deze tevens ter discussie worden gesteld. Een vergelijkbare ambivalentie treedt op in de verhoudingen ten opzichte van de politiek gerichte homobeweging.

Het politieke engagement in de homosportbeweging

De politieke betekenis van homosportorganisaties is een betwistbaar issue. Enerzijds onderscheiden vele homosporters zich van de politieke homobeweging, anderzijds verdedigen zij toch graag de ‘homoseksuele zaak’ wanneer zij zich moeten positioneren ten opzichte van de nachtelijke homosubcultuur. De geïnterviewde respondenten identificeren zich noch volledig met de homoscene, noch met de politieke tak. Tegenover ‘militanten’ benadrukken zij het vrijetijdsaspect in hun handelen en betekenisgeving, terwijl zij tegenover de *clubbers* eerder de politieke dimensie van hun organisaties onderstrepen.

Hoewel de oprichting en zichtbaarheid van homolesbische sportorganisaties een zekere politieke betekenis kan worden toegeschreven, wordt de term ‘politiek’ in de interviews vooral op negatieve wijze gebruikt. Zo geeft Liliane, oud-clubvoorzitter en vice-voorzitter van de CGPIF aan dat de te politieke visie op de sportieve homobeweging van de Europese homosportorganisatie EGLSF eind jaren ’90 leidde tot spanningen. De Franse federatie heeft destijds de EGLSF gevraagd ‘zich opnieuw te concentreren op het sportieve aspect en niet op het politieke’. Als voorbeeld van de door de Fransen te sterk ervaren politieke dimensie van de EGLSF verwijst Liliane naar een conferentie over sport en homoseksualiteit die met hulp van de Nederlandse regering plaatsvond vlak voor een vergadering van de lidorganisaties in Den Haag. De Franse vertegenwoordigers bekritiseerden dit initiatief, omdat het ten koste zou gaan van de primaire taken van de EGLSF: het organiseren en coördineren van de sportieve ontmoetingen op Europees niveau, voornamelijk de Euro Games. Ex-clubvoorzitter en secretaris van de federatie Greg geeft eveneens aan dat de mensen die op het bureau benoemd waren zich te veel met politieke belangenvertegenwoordiging en te weinig met de organisatie van concrete sportbeoefening bezig hielden. En ook ex-federatievoorzitter Michel zet zich af tegen de in zijn ogen retorische politieke visie als ‘litterair of breedspakig’. Hij verkiest een meer ‘concrete, pragmatische’ aanpak, waarmee hij tegelijkertijd het andersoortige politieke karakter van homosportorganisaties als de CGPIF omschrijft:

‘Het eerste wat je ziet is het sporten. Het tweede is: “Ziet u, wij zijn nichten, potten, wij sporten en, tsja, we hebben resultaten, wij doen het niet slechter dan iemand anders”. Concreet genomen is er een boodschap, die overigens subversiever is dan gaan rondlopen met spandoeken zeggend dat: “We willen rechten”, want het refereert aan een beeld dat anti-karikuraal is.’

Hij stelt dat het effectiever is om stereotype beelden van homo’s – bijvoorbeeld als onsportief – te ontcrachten door als homosporters en homolesbische sportorganisaties zichtbaar te zijn dan hierover politieke debatten te organiseren.

De analyse van de artikelen van het federatieblad tussen 1996 en 2001 bevestigt dat thema’s rondom de organisatie van sportieve evenementen (wed-

strijden, toernooien, stages, etc.) het meest aan bod komen. Bijna driekwart van de teksten verwijst naar dergelijke aspecten, terwijl in bijna de helft (ook sociaal-politieke aspecten worden benoemd. De CGPIF heeft volgens de onder-vraagde respondenten weliswaar politieke standpunten, maar dient zich primair met sport bezig houden. Op deze manier zetten ze zich af tegen de politieke homobeweging die voor hen te weinig concreet is. Ook homosportorganisaties is er niettemin sprake van politieke acties, onder andere via de naamgeving.

Een dubbele etikettenlogica

Uit de naamkeuze van de sportverenigingen die zijn aangesloten bij de CGPIF komt naar voren dat sommige sportclubs toch ook een bepaalde politieke betekenis hebben. Ten eerste geldt voor de twee oudste clubs (gesticht in 1986) *Ski, Varappe, randonnées* [Skiën, bergsport, excursies] en *Voile et croisière en liberté* [zeilen in vrijheid], dat zij zich vooral richten op recreatieve fysieke buitenactiviteiten, waarmee ze meer gemeen hebben met de wandelorganisaties dan met de Gay Games beweging. In de herfst van 2000 wordt de mogelijkheid van toekomstige *Winter Gay Games* ironisch aangehaald (*Sprint* n°20, herfst 2000). *Voile et croisière en liberté* neemt op haar beurt in 2002 deel aan de Gay Games en zegt daarover tijdens de voorbereiding van dit evenement, dat het 'een gewaagde gok is voor een organisatie die meer gewend is aan cruises dan aan regatta's.' (*Le Mag* n°22, zomer 2001: 10). Naast de weergave van de voorgestelde activiteiten klinkt in de keuze voor de term 'vrijheid' (*liberté*) een direct signaal over zijn identiteit en politieke visie.

In diverse andere clubnamen komt de homo/lesbische identiteit eveneens naar voren door ironische woordspelingen: *Contrepied* [verkeerde been/tegen-draads] (volleyball 1991), *Entre-deux basket* [tussenpersoon/sprongbal bij basketbal] (basketbal 1991), *Décalage* [verschil, verschuiving] (handbal 1997), *Les Déraillleurs de Paris* [de Parijse versnellingen/ontspoorden] (mountainbiken 1995) en *Pink-pong* (tafeltennis 1995). Terwijl de laatste naam, door middel van het woordspel rondom de kleur roze, de homoseksuele identiteit connotatief uitdrukt,⁷ spelen de andere namen in op de dubbelzinnige betekenis van sportieve uitdrukkingen die tevens een (deviante, afwijkende) homoseksuele lading hebben.

Niet alle clubs zijn echter even 'speels' in hun naamgeving. Op een continuüm van volledige openheid over de homo/lesbische identiteit van clubs tot complete verhulling in de naamgeving (*Paris Aquatique* [zwemmen] 1990; *Paris lutte* [worstelen] 1998) kiezen de meeste clubs voor een meer impliciete associatie door middel van het regenboogsymbool (*FC Paris Arc-en-Ciel* 1997; *Plongée Arc-en-Ciel* 1999) of voor een spellogica van halve maskerades en onthullingen. De GLAM (*Gay & Lesbian Arts Martiaux* 1990) verbergt haar identiteit enerzijds achter een afkorting, maar voegt anderzijds een druppel humor toe

door dubbelzinnig gebruik van hun clubnaam in een artikel, getiteld: 'Etes-vous GLAMOUREUX?' (*Sprint Express* n°14, mei 1999). Het woordspel wordt een geluidspel met *Karaboom* (karate 1993). Tussen GLAM en *boom* zit een afstand van sociale representatie tussen Chinese krijgskunsten en karate. Omdat veel clubs zijn ontstaan vanuit en veelal acteren binnen de internationale homo-sportbeweging (Gay Games, Eurogames) gebruiken veel Franse verenigingen ook de Engelse taal: *Bilbow* (bowling 1993), *Goodminton* (badminton 1987) en de *Soft Girls & Boys* (softball 1998). Deze internationale kant refereert trouwens aan een historische realiteit voor de *Paris FrontRunners*, een hardloopclub uit 1992 in navolging van een in 1978 opgerichte vereniging in San Francisco. De naam verwijst naar de in de homogemeenschap beroemde roman van Patricia Nell Warren 'The Front Runner' (*Sprint* n°8, december 1996: 13-14).⁸

Sommige clubs kiezen bewust voor een klassieke verenigingssportnaam, zoals beginnend met F.C. (van *Football Club*) in plaats van de homolesbische identiteit te benadrukken. Een van de redenen is ter bescherming tegen eventuele discriminatie en vooroordelen van omstanders en tegenspelers, zoals de eerste vrouwelijke voorzitter in een interview uitlegt:

'Er waren namelijk jongeren uit de wijk die tijdens de trainingen langskwamen en de leden als flikkers en potten uitscholden... We komen in de eerste plaats om te voetballen en niet om actie te voeren. We willen het respect verwerven via het spel. Wanneer de tegenpartijen achteraf te horen krijgen dat we homo's zijn, herinneren zij zich vooral dat we kunnen voetballen. Ik denk dat we zo beter kunnen integreren' (*Sprint Express* n°6 1 juni 1998: 4).

Een andere reden om een 'gewone' naam te kiezen is omdat sommige verenigingen geen enkele politieke pretenties hebben. Terwijl veel clubs die in de CGPIF verenigd zijn, in hun statuten 'de verdediging van homoseksuele rechten of het niet uitsluiten van homoseksuelen', als doelstelling hebben verwoord, geldt dat bijvoorbeeld niet voor F.C. *Paris Arc-en-ciel*:

'Maar wij, wij blijven een beetje op de achtergrond wat betreft dat alles. Wij zitten trouwens nog in de proefperiode bij de CGPIF: dat levert problemen op, onze club wordt uitgesloten, dat is niet normaal. Het is de manier die ik verkozen heb om vooruit te komen. Waarom je altijd openlijk tonen? Wij zijn vooral eerst mensen voordat we homoseksuelen zijn. Ik ben een vrouw en daarna pas een lesbienne' (*Ibid.*).

Binnen de homolesbische sportbeweging maken sommige organisaties zich kortom beduidend sterker maken voor 'de homoseksuele zaak' als anderen die vooral 'onder elkaar' willen sporten. In de naamgeving en missies van homolesbische sportclubs is kortom zowel sprake van bewuste woordspelingen als van (semi-)verhullingen ter positionering, identificatie en afbake-

ning binnen de reguliere sport, de internationale homosportbeweging en de traditionele politieke homobeweging. Behalve een zekere gelijktijdige integratie in en distantiëring van de reguliere sport (Le Pogam et al. 2004) is er tevens sprake van politieke actie richting andere (traditionele) representanten van de homobeweging.

Een alternatieve 'homoseksuele trots'

Al eerder zagen we dat de homolesbische sportbeweging mede is ontstaan omdat veel homoseksuele mannen en vrouwen zich niet voldoende thuis voelen binnen de (gecommercialiseerde en gesekualiseerde) homosubcultuur, die gecentreerd is rondom het nachtelijke uitgaansleven. De sportieve homolesbische organisaties bieden plaats aan die mensen die zich noch identificeren met 'breedsprakige' politiek, noch met het nachtmilieu. De positionering ten opzichte van deze groepen (o.a. politieke groepen en *drag queens*) komt onder andere naar voren in de opstelling ten opzichte van en de samenwerking bij het jaarlijkse Gay Pride evenement.

Terugkijkend op de opstelling van de homosportorganisatie CGPIF vertelt oud-voorzitter Michel dat niemand echt zin had om alle vergaderingen van de *Lesbian and Gay Pride* (LGP) bij te wonen. Hij beseftte dat hij 1.500 personen vertegenwoordigde, maar besloot desalniettemin niet te stemmen over politieke issues omdat de strijd volgens hem te weinig betekenisvol was:

'Het beslissen of we nu in de slogan moesten spreken van gelijkheid, broederschap..., etc., was niet mijn onderwerp... Het was stomvervelend, en vooral, als president – of als vertegenwoordiger van de CGPIF – onthield ik mij altijd van een oordeel meteen wanneer men het over politieke positie-innames had [...] Ik ben vooral een a-politieke organisatie en de LGP is een pure politieke organisatie, met bovendien een bekrompen politiek'.

Michel distantiëert zich van het politieke door geen enkele positie op dat domein in te nemen en spant zich vooral in om de 'sportieve zichtbaarheid' te begunstigen in de optocht. Hij vindt de Pride vooral een geschikte gelegenheid om reclame te maken onder de homo/lesbische gemeenschap.

'Op een gegeven moment zei ik: 'luister, nu is het genoeg, voor mij is het vooral van belang dat ik goed gepositioneerd ben opdat men ons ziet... Dat we liepen zien dat we een sportieve organisatie zijn'.

De Gay Pride organisatie ziet de CGPIF vooral als een organisatie die het zelden met de politieke slogan van het moment eens is, als een storend element, dat te laat aankomt, dat vooral bekritiseert, niet altijd participeert en bijvoorbeeld weinig vrijwilligers levert voor diverse werkzaamheden zoals de beveili-

ging tijdens de manifestaties. Parallel aan deze conflicten tussen organisatoren, biedt Greg een blik op de spanningen tussen verschillende ensceneringen van homoseksualiteit tijdens de optocht. Voor hem brengen de media het pluriforme beeld van de Gay Pride niet op volledige wijze in beeld, maar kiezen zij vooral voor representanten uit de nachtelijke subcultuur, waardoor stereotype beeldvorming bevestigd wordt in de berichtgeving:

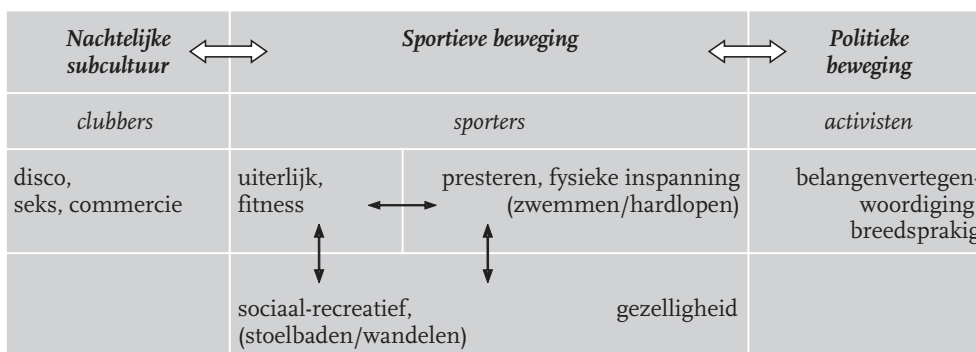
‘Het interesseert de media niet om gewone mensen te tonen omdat dat bang maakt. Als we de flikker kunnen identificeren zijn we gerust, dus fixeren de media zich inderdaad op de bodybuilders in kleine slipjes. Dat is zeer aange- naam om te zien, de *drag queens* of de kostuums, dat is erg leuk. Ik hou ervan dat te zien omdat ik weet dat het een klein onderdeel is van een geheel, maar degene die de Gay Pride op de televisie bekijkt krijgt de indruk dat dat alles is’.

De wagen van de CGPIF en van andere verenigingen geeft volgens hem de diversiteit van de homoseksuelen beter weer: ‘Er zit van alles op de wagen... ook mensen zoals ik die de gemiddelde Fransen vertegenwoordigen’. Sommige respondenten formuleren een venijnige kritiek op de homoseksuele subcultuur en willen met hun zichtbaarheid het karikaturale beeld van homo’s normaliseren. Volgens Joël neemt het merendeel van de wandelaars een zelf klaargemaakt hapje mee, wat ver verwijderd is van het fenomeen van de 100%-consumptiemaatschappij. Zijn wandelorganisatie neemt sinds twee jaar deel aan de Gay Pride, om meer zichtbaarheid te geven aan de verenigingen van klassieke wandelaars: ‘Aan de anderen laten zien dat er homo’s zijn die heel gewoon zijn... er is niet alleen het disco-stereotype’. Afgevraagd kan worden in hoeverre de regelmatig optredende karakterisering van de nachtelijke uitgaanscultuur als consumptief en de distinctie daarvan door de ondervraagde Franse homosportactoren, algemeen geldend is. Ook homolesbische sportorganisaties en sportevenementen zoals de Gay Games en Eurogames vercommercialiseren steeds meer (Miller 2000; Pitts 1998), waarbij er bruggen ontstaan met ‘reguliere’ sportorganisaties en politieke en culturele homolesbische organisaties.

De uitspraken van de representanten van de Franse sportieve homobeweging laten zien dat zij de Gay Pride aangrijpen om de gangbare clichés over homoseksualiteit te ontcrachten en er andere beelden tegenover te plaatsen. Door als ‘andersoortige’ homo-organisatie zichtbaar te zijn en bijvoorbeeld niet in een sexy outfit, maar in sportkleding te defileren, geven zij in feite een politiek statement af naar de overige paradedeelnemers en naar het publiek. De distantie van homosporters van politiek activisten, van op uiterlijk en seksualiteit gerichte *clubbers* én van drag queens die stereotype beelden van vrouwelijke homo’s bevestigen gaat gepaard met een politiek normalisatievertoog: sportieve homo’s als ‘gewone’ mensen.

Tot slot

Aan de hand van een reconstructie van de Franse homosportbeweging hebben we laten zien dat homolesbische sportorganisaties enerzijds een welkom alternatief vormen voor de reguliere, heteronormatieve sportwereld en anderzijds sociale ruimten creëren voor alternatieve homo-identiteiten. De sportieve homobeweging is een vrijetijdspraktijk van homosociale erkenning en cultureel verzet, waarbinnen voor homoseksuele mannen twee sociale identiteiten samenkomen die in het dominante vertoog als onverenigbaar worden gezien. Actoren van homolesbische sportorganisaties identificeren zich niet alleen als homoseksueel, maar distingueren zich als 'sporter' tevens van de twee dominante representanten van de homobeweging: de politiek gerichte *activisten* en de hedonistische *clubbers* (zie figuur 2). Deze homoculturen ervaren zij veelal als te één dimensionaal en beklemmend. De representanten van de homosport ervaren een soort dubbele uitsluiting vanuit de reguliere sportwereld en de politieke en subculturele homobeweging en identificeren zich vooral als 'normale' sporters en burgers.

FIGUUR 2 Overzicht van de tegenstellingen tussen drie dimensies van de homolesbische beweging.

Hoewel politiek activisme niet vreemd is aan homolesbische sportclubs (o.a. in naamgeving en zichtbaarheid in reguliere competities en homoparades) zijn ze ten opzichte van de traditionele (politieke) homobeweging minder ideologisch en ligt de prioriteit bij de sportbeoefening zelf. Van de nachtelijke homosubcultuur onderscheiden ze zich juist door een sterker politiek engagement en pogingen om het aan deze subcultuur gekoppelde stereotype beeld van homo's (eenzijdige gerichtheid op uiterlijk en seks) te reconstrueren. Ook binnen de homolesbische sportbeweging worden tegenstellingen en (dis)identificaties in relatie tot lichamelijke, seksualiteit en politieke betekenisgeving gereproduceerd en betwist.

Met onze reconstructie van de ontwikkelingen van de Franse homolesbische sportbeweging hebben wij een naar ons idee belangrijke dimensie toe-

gevoegd aan de huidige, gefragmenteerde homobeweging, die in de geschiedschrijving tot dusverre grotendeels is genegeerd. De opkomst van een enigszins gepolitiseerde vrijetijdssubcultuur biedt niet alleen inzicht in de ervaren tegenstellingen tussen politieke en subculturele activiteiten en identiteiten, maar tegelijkertijd mogelijkheden deze (deels) te overstijgen.

Onze analyse laat zien dat het 'politieke' en 'sociaal-culturele' binnen (hedendaagse) sociale bewegingen zoals 'de' homobeweging niet eenvoudig te onderscheiden zijn. Sociale bewegingen zijn intern gedifferentieerd en gefragmenteerd kennen binnen specifieke sociale praktijken, zoals de sportwereld, een eigen dynamiek. Divergerende ontwikkelingen zoals binnen de (sportieve) homobeweging laten zowel het belang als de kwetsbaarheid zien van identiteitspolitiek. Vragen om erkenning van 'anders-zijn' binnen reguliere instituties is veelal nodig om gehoord te worden en de (hetero)normativiteit van vermeend neutrale praktijken aan de kaak te stellen. Veel betrokkenen erkennen zich echter niet in radicale politieke vertogen en zichtbare uitingen van een uniform 'anders-zijn' en handelen eerder vanuit een gelijkheidsvertoog. De hieruit voortkomende fragmentatie en differentiatie kan verzanden in een interne strijd van weinig publiek belang, maar tevens binnen én buiten de beweging bijdragen tot meer aandacht voor sociale diversiteit. Gebrek aan eenstemmigheid kan gezien worden als zwakte van sociale bewegingen, maar tevens als uiting van (postmoderne) groei en meer volwassenheid.

Noten

1 Stöpler en Schuijfen (1997) schreven in opdracht van het ministerie van vws een rapport over de achtergronden en ontwikkelingen van homolesbische sportorganisaties in Nederland, waarbij organisatorische integratie in de reguliere sport centraal stond: waarom bestaan er aparte clubs, wat is hun doel, in hoeverre bestaat samenwerking en is deze wenselijk? De relatie tot de bredere homobeweging kwam hierbij echter nauwelijks aan de orde.

2 Zo waren de gewelddadige incidenten die zich in 1982 tijdens de Roze Zaterdag in Amersfoort voordeden aanleiding voor de oprichting van Nederlandse oudste homosportvereniging 'Tijgertje'. De organisatie was aanvankelijk gelieerd aan het coc, wat terugkwam in de oorspronkelijk naam KARAC (karate coc) en de inbedding in de homobeweging weergeeft (www.Tijgertje.nl). Inmiddels biedt Tijgertje een veelvoud aan sporten aan, waaronder naast karate ook basketbal, volleybal, zwemmen en diverse fitnessactiviteiten.

3 De oorspronkelijke naam van het evenement was Gay Olympics, maar dit werd met succes justitieel aangevochten door het Internationale Olympisch Comité.

4 Gouyet (1999: 2) gebruikt de contactgegevens uit de gids *Gaïpied*, daarbij aangevend dat "deze bron niet helemaal betrouwbaar is omdat enkele organisaties vergeten moeten zijn zich op te geven bij de auteurs van deze gids".

5 Aids-bewustzijn en de daaraan gekoppelde politieke dimensies is eigenlijk wel altijd verbonden geweest aan de Gay Games. Niet alleen overlijdt grondlegger Waddell in 1987 aan Aids, ook tijdens andere Games vinden sterk geritualiseerde manifestaties plaats met HIV-besmette homo's en ouders en vrienden van overledenen. In het bulletin van de Franse federatie, wordt de vraag van aids niet aangesneden tot oktober 1999, wanneer Christophe Claudel een artikel schrijft met de veelzeggende titel: "Aids en sport: taboe of een groot project?".

6 Deze 'integratie' van lesbische vrouwen binnen het reguliere voetbal is waarschijnlijk de reden waarom er relatief weinig aparte lesbische voetbalverenigingen bestaan, terwijl er wel veel vrouwenteams deelnemen aan Eurogames en Gay Games.

7 Vergelijkbaar met andere homo-organisaties in veel landen zoals in Nederland: 'Het roze gebaar', een organisatie voor homoseksuele mannen en lesbische vrouwen met auditiële beperkingen.

8 Het betreffende artikel over de geschiedenis van de FrontRunners verwijst naar 1973, toen een groep homoseksuele hardlopers in San Francisco actief was onder de naam 'Lavender U joggers'. In 1978 is de groep voor het eerst zichtbaar op de marathon van San Francisco en richten zo'n veertigtal (mannelijke) grondleggers een vereniging op. In 1980 vraagt een groep New Yorkse lopers toestemming om hun naam te gebruiken en langzaam vermenigvuldigen de FrontRunners zich tot een internationale vereniging, met momenteel 90 lokale clubs (waarvan 64 in de Verenigde Staten, 9 in Canada en 8 in Europa). De Parijse afdeling werd opgericht door iemand die tevens samen met een vriend een groep had opgericht in Californië.

Literatuur

- Adam, B.D. (1987) *The Rise of a Gay and Lesbian Movement*. New York: Twayne Publishers.
- Adam, B.D., J.W. Duyvendak en A. Krouwel (red.) (1999) *The Global Emergence of Gay and Lesbian Politics: National Imprints of a Worldwide Movement*. Philadelphia: Temple University Press.
- Anderson, E. (2002) Openly Gay Athletes. Contesting Hegemonic Masculinity in a Homophobic Environment. *Gender & Society* 16 (6) 860-877.
- Bottenburg, M. van (1994) *Verborgene competitie. Over de uiteenlopende populariteit van sporten*. Amsterdam: Bert Bakker
- Bourdieu, P. (1972) *Esquisse d'une théorie de la pratique, précédé de Trois études d'ethnologie kabyle*. Paris: Seuil.
- Caudwell, J. (1999) Womens's football in the United Kingdom: Theorizing gender and unpacking the butch lesbian image. *Journal of Sport and Social Issues* 23, 390-402.
- Duyvendak, J.W. (1995) From Revolution to Involution: The Disappearance of the French Gay Movement. *Journal of Homosexuality* 29 (4) 369-385.
- Elling, A. (2004), 'We zijn vrienden in het veld.' Grenzen aan sociale binding en 'verbroedering' door sport, *Pedagogiek* 24 (4) 342-360.
- Elling, A. (2005, in press) Gay Games. In: D. Levinson en K. Christensen (red.) *Berkshire Encyclopedia of World Sport*. Great Barrington MA: Berkshire Publishing Group.
- Elling, A., P. de Knop en A. Knoppers (2003) Gay/Lesbian Sport Clubs and Events. *International Review for the Sociology of Sport* 38 (4) 441-456.
- Eng, H. (2003). *Sporting Sexuality: Doing sex and sexuality in a Norwegian sport context*. Oslo: the Norges Idrettshogskole.
- Epstein, S. (1999) Gay and Lesbian Movements in the United States: Dilemmas of Identity, Diversity, and Political Strategy. In: B.D. Adam, J.W. Duyvendaken A. Krouwel (red.) *The Global Emergence of Gay and Lesbian Politics: National Imprints of a Worldwide Movement*. Philadelphia: Temple University Press, 30-90.
- Falcetta, L. (1997) L'Emergence du mouvement sportif homosexuel, Mémoire de Maîtrise s.t.a.p.s., (dir. Yves Le Pogam), Faculté des Sciences du Sport, Université Montpellier 1.
- Fillieule, O. (1998) Mobilisation gay en temps de sida. Changement de tableau, in Didier, Eribon, sous la dir., *Les études gay et lesbiennes*, Paris, Editions du Centre Pompidou, 81-96.

- Filleule, O. en J.W. Duyvendak, (1999) Gay and Lesbian Activism in France: Between Integration and Community-Oriented Movements. In: B. Adams, J.W. Duyvendak, A. Krouwel (red.) *The Global Emergence of Gay and Lesbian Politics: National Imprints of a Worldwide Movement*. Philadelphia: Temple University Press, 184-213.
- Gouyet, S. (1999) Le sport homosexuel en France.
<http://perso.wanadoo.fr/cgif/reseau/français:conferencereport.htm>.
- Griffin, P. (1998) *Strong women, deep closets. Lesbians and homophobia in sport*. Champaign: Human Kinetics.
- Hekma, G. (1994) *Als ze maar niet provoceren*. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Janssens, J. A. Elling en J. van Kalmthout (2003) "Het gaat om de sport": Een onderzoek naar de sportdeelname van homoseksuele mannen en lesbische vrouwen. Nieuwegein: Arko Sports Media.
- Kriesi, H., R. Koopmans, J.W. Duyvendak, M.G. Giugni (1995) *New Social Movements in Western Europe. A Comparative Analysis*. Mineapolis: University of Minnesota Press.
- Le Pogam, Y., P. Liotard, S. Ferez, J.-B. Moles, G. Pouliquen (2004) Homophobie et structuration des jeux sportifs homosexuels. *Corps et Culture* 6/7, 57-98.
- Mennesson, C. en J.-P. Clément (2003) Homosociability and homosexuality. The Case of Soccer Played by Women. *International Review for Sociology of Sport* 38 (3) 311-330.
- Messner, M.A. en D.F. Sabo (1994) *Sex, violence & power in sports*. Freedom (CA): The Crossing Press.
- Miller, T. (2001) *Sportsex*. Philadelphia: Temple University Press.
- Pitts, B. (1998) From leagues of their own to an industry of their own: The emerging lesbian sports industry. *Women in Sport and Activity Journal* 6 (2) 109-140.
- Price, M. en A. Parker (2003) Sport, Sexuality, and the Gender Order: Amateur Rugby Union, Gay Men, and Social Exclusion. *Sociology of Sport Journal* 20, 108-126.
- Pronger, B. (1990) *The Arena of Masculinity. Sports, Homosexuality, and the Meaning of Sex*. New York: St. Martin's Press.
- Riemer, B.A. (1998) Lesbian identity formation and the sport environment. *Women in Sport and Activity Journal* 83-108.
- Stöpler, L. J. en Schuyf (1997) *Seksueel Onbekend. Een verkenning rond de verdere mogelijkheden tot samenwerking tussen homoseksuele en lesbische sportclubs en de bonden*. Utrecht: UU. *Sprint; Sprint Express; Le Mag*. Verschillende jaargangen.
- Young, P.D. (1994) *Lesbians and gays and sports*. New York: Chelsea.
www.Tijgertje.nl